

مبانی حفاری در مهندسی شیمی

دکتر حمید راشدی

(دانشیار، دانشکده مهندسی شیمی، پردیس دانشکده‌های فنی دانشگاه تهران)

مهندس علی ایزدی

مهندس پریسا عابدی

انتشارات شاپورخواست

سرشناسه	: راشدی، حمید، ۱۳۵۳
عنوان و نام پدیدآور	: مبانی حفاری در مهندسی شیمی، حمید راشدی، علی ایزدی، پریسا عابدی
مشخصات نشر	: خرم‌آباد، انتشارات شاپورخواست، ۱۳۹۲
مشخصات ظاهری	: ۱۵۲ ص. مصور
شابک	ISBN:978-600-260-132-2
وضعیت فهرست‌نویسی	: فیپا
یادداشت	: واژه‌نامه
یادداشت	: کتاب‌نامه [۱۵۱]
موضوع	: چاه‌های نفت -- حفاری
موضوع	: چاه‌های نفت -- حفاری -- وسایل و تجهیزات
موضوع	: نفت -- ایران -- صنعت و تجارت
نسخه افزوده	: ایزدی، علی، ۱۳۶۷
نسانه افزوده	: عابدی، پریسا، ۱۳۶۷
راهنمای در	: ۱۳۹۲ م ۲ ۱۶ ر ۸۷۱ / ۲۱ TN
رده‌بندی دیویی	: ۶۲۲ / ۳۳۸
شماره کتابخانه	: ۳۴۱۱۸۷۶

انتشارات شاپورخواست

مبانی حفاری در مهندسی شیمی

حمید راشدی، علی ایزدی، پریسا عابدی

انتشارات شاپورخواست، خرم‌آباد همراه: ۰۹۶۳۹۸۴۰۱۱

أمور رایانه‌ای: سهیمه اسدزاده، طرح جلد: اسکندر رشیدی

شمارگان: ۱۰۰۰ نسخه، چاپ اول ۱۳۹۳

لیتوگرافی و چاپ: طاهر

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۲۶۰-۱۳۲-۲

بها: ۱۰۰۰۰۰ ریال

فصل اول

تشکیل نفت و انواع حفاری

۱۷	سرمنشأ نفت
۱۸	خواص نفت خام
۱۸	ویسکوزیته
۱۹	ترکیبات مولکولی نفت خام
۱۹	وزن مخصوص نفت خام
۲۰	عوامل اقتصاد شدن جمع نفت و گاز
۲۰	مهاجرت و به تله افتادن نفت
۲۰	سنگ‌های رسوبی
۲۱	گنبد های نمکی
۲۲	لایه‌های نمکی
۲۲	تله‌ها
۲۶	روش‌های اکتشاف نفت
۲۶	اکتشاف به کمک زمین‌شناسی
۲۷	روش‌های ژئوفیزیکی برای شناسایی لایه‌های مختلف زمین
۲۷	روش لرزه‌نگاری
۲۷	روش مغناطیسی
۲۸	روش الکتریکی
۲۸	روش ژئوشیمی
۲۸	انواع حفاری
۲۸	حفاری جهت‌دار
۳۲	حفاری فرو تعادلی و فراتعادلی
۳۳	مزیت‌های استفاده از حفاری زیر تعادلی
۳۶	تاریخچه حفاری چاه‌های ایران

فصل دوم

انواع دکل‌های حفاری

۴۱	انواع دکل‌های حفاری
۴۴	بخش‌های مختلف در دکل حفاری
۴۵	سیستم دورانی
۴۶	سیستم نیرو
۴۷	سیستم بالابری
۴۸	سیستم گردش
۴۹	سیستم کنترل

فصل سوم

گل حفاری

۵۵	کاربردهای گل حفاری
۵۶	انواع گل حفاری
۵۶	گل‌های پایه آبی
۵۷	گل‌های پایه آبی بازدارنده
۵۷	گل‌های کلسیمی
۵۷	گل‌های لیگنوسولفوناتی
۵۸	گل‌های نمکی
۵۸	گل‌های پایه روغنی
۶۱	گل هوا و کف
۶۲	عوامل اصلی در انتخاب گل‌های حفاری
۶۳	برخی از آزمایشات گل حفاری
۶۳	ترازوی گل
۶۴	قیف مارش
۶۵	گرانروی سنج دوار
۶۷	صافی فشاری API- فیلتراسیون استاتیکی

۷۰	دستگاه رتورت گل
۷۰	افزودنی‌های شیمیایی
۷۱	کنترل pH
۷۱	کنترل ویسکوزیته
۷۳	ظرفیت تبادل کاتیونی خاک‌های رس
۷۳	خاک، رس‌های موجود در گل‌های حفاری
۷۵	رقیق‌کننده‌های خاک رس
۷۵	کد رنگی آتراسیون
۷۷	کنترل هیدروزی
۷۷	کنترل جامدات در گل‌ها
۷۷	گل‌های سبک
۷۸	گل‌های سنگین
۷۹	حذف شیمیایی آلوده‌کننده
۷۹	کلسیم
۷۹	آب سخت
۷۹	دی‌اکسید کربن
۸۰	سولفید هیدروژن
۸۰	اکسیژن

فصل چهارم

مته‌های حفاری

۸۴	انواع مته‌های حفاری
۸۴	۱- مته‌های کاجی
۸۴	الف) مته‌های دندان فولادی
۸۵	ویژگی مته دندان فولادی نرم سازند
۸۶	ویژگی مته دندان فولادی سخت سازند
۸۶	ب) مته‌های دکمه‌ای
۸۶	۲- مته‌های سایشی

۸۷	۳- مته‌های مغزه‌گیری
۸۷	الف) مته‌های مغزه‌گیری تیغه ثابت
۸۸	ب) مته‌های مغزه‌گیری مخروط چرخشی
۸۸	قسمت‌های اصلی مته مخروطی
۸۹	مخروط
۸۹	ساق
۸۹	لقا
۹۲	در تله نازل
۹۳	دندانه
۹۳	سیستم روانکاری یا ته‌ن‌دا
۹۶	زاویه محور
۹۶	برون مرکزی کاج
۹۸	کدگذاری و طبقه‌بندی مته‌های کاجی
۱۰۲	انتخاب مته
۱۰۲	مشخصات سازند
۱۰۳	بررسی فنی مته‌های کاجی
۱۰۴	اندازه‌گیری قطر مته
۱۰۵	بهینه‌کردن حفاری در سازندهای مختلف
۱۰۵	الف- سازندهای نرم
۱۰۵	ب- سازندهای نرم و متوسط
۱۰۵	ج- سازندهای متوسط و سخت
۱۰۶	راهنمای عملیاتی به کارگیری مته‌های PDC
۱۰۶	تعویض و نصب نازل
۱۰۷	شروع حفاری با مته PDC

فصل پنجم

تکمیل

۱۱۱	انواع رایج تکمیل چاه در صنعت نفت ایران

۱۱۱	رشته تکمیل فراآوری
۱۱۳	رشته تکمیلی حومه شهری
۱۱۴	رشته تکمیل بلند
۱۱۶	شرح مختصری بر برخی وسایل رشته تکمیل درون چاهی
۱۱۶	کفشک قاطری
۱۱۷	پستانک نارونده
۱۱۸	لوله مایک
۱۱۹	پارچه آبیاب توپک
۱۱۹	توپک ثابت
۱۲۱	جایگاه جانبی بیر تنیق
۱۲۲	دریچه کشویی
۱۲۳	لولای انبساط
۱۲۴	طوقه آرامبخش
۱۲۵	پستانک شیراطمینان
۱۲۵	شیر ایمنی زیرزمینی
۱۲۶	آویزه لوله‌ای

فصل ششم

ابزار مانده‌یابی

۱۳۱	وسایل گیرنده سطح خارجی
۱۳۱	اورشات
۱۳۲	دای کلار
۱۳۲	وسایل گیرنده سطح داخلی
۱۳۲	مانده‌یاب با رزوه مخروطی
۱۳۳	نیزه
۱۳۳	نیزه کابل
۱۳۴	وسایل کوبشی
۱۳۴	طوق ضربه‌زن

۱۳۴	ضربه کوب
۱۳۴	وسایل خارج کننده خرده های آهنی
۱۳۴	سبد مانده یابی
۱۳۴	سبد مانده یابی معکوس
۱۳۵	آهنربای مانده یابی
۱۳۶	وسایل آبیاب کننده
۱۳۶	وسایل کننده مانده های فلزی
۱۳۶	آسیاب تیغه ای
۱۳۷	ابزار دیگر
۱۳۷	خراشنده لوله یاری
۱۳۸	جعبه نشانه گذار

فصل هفتم

فناوری لیزر در صنعت حفاری

۱۴۱	استفاده از تکنولوژی لیزر در صنعت حفاری
۱۴۲	مزایای استفاده از لیزر
۱۴۳	معایب حفاری دورانی
۱۴۳	مراحل حفاری با لیزر
۱۴۴	تأثیر حفاری با لیزر بر هزینه های حفاری
۱۴۴	تأثیر حفاری با لیزر بر آلودگی های زیست محیطی
۱۴۶	ارسال اشعه لیزر در چاه
۱۴۷	حفاری کانال پلاسما
۱۴۹	فهرست واژگان
۱۵۱	کتابنامه
۱۵۲	نمایه

سیاس و ستایش مداوم به مرتبه را که به لطفش، توفیق تالیف و گردآوری این کتاب حاصل شد. با توجه به اینکه صنعت نفت نقش استراتژیکی در اقتصاد کشور ما دارد، نیاز مبرم به سرمایه‌گذاری در این بخش و اجتناب ناپذیر محسوب می‌شود. یکی از مراحل مهم در این صنعت، حفاری چاه‌های نفت و گاز می‌باشد که هزینه زیادی را در بر می‌گیرد و از لحاظ ایمنی نیازمند توجه ویژه است. با توجه به این نکات، نگارش کتابی با مضمون حفاری و بیان مطالب به زبانی ساده علمی لازم می‌نمود. در کتاب حاضر، توضیحات جامعی در مورد تجهیزات حفاری ارائه شده است و به بررسی عوامل موثر در حفاری پرداخته شده است و انواع روش‌های حفاری همراه با مزایا و معایب این روش‌ها بررسی گشته است. در پایان نیز برخی از روش‌های نوین مورد استفاده در این صنعت بیان گشته است تا گوشه‌ای از پویایی و تحقیقات گسترده در این زمینه واضح گردد. امید است کتاب حاضر مورد توجه صاحب‌نظران و بزرگان این صنعت قرار گیرد. همچنانکه هیچ اثری فارغ از ایراد و نقد نبوده، از کلیه اساتید و دانشجویان این فن با آغوشی باز نقدها را می‌پذیریم و برای بهبود اثر، آن‌ها را به کار خواهیم برد. و همچنین از کلیه عزیزانی که به هر نحو ما را در این نگارش یاری نمودند، تشکر و قدردانی داریم و به سبب کمک‌هایشان، بر آن‌ها درود می‌فرستیم.

با تشکر

نویسندگان